

بنیاد فرهنگی کهزاد

سیستان صد سال پیش

استاد محمد نبی کهزاد سالها بعد از سقوط طیاره آریانا
(1295 - 1390 ه.ش. مطابق 1917 - 2012 م.)

سیستان صد سال پیش

مترجم: محمد نبی کهزاد

بنیاد فرهنگی کهزاد

سیستان ایالتی است هموار و ریگستانی که اکثریه نقاط آنرا خارزارها و بیشه ها فراگرفته است. مساحت آن از 500 میل مربع تجاوز نکرده و حدود اربعه آن از این قرار است: جانب شمال و شمال شرق آن خراسان، طرف غرب فارس، طرف جنوب و جنوب شرق آن مکران واقع است که یک صحرای غیر مسکونی آنرا از سیستان جدا میسازد.

به استثنای قسمت شمالی سیستان که با قلمرو درانی هم مرز است باقی تمام سیستان را صحرای وسیع و هولناکی احاطه نموده که هر وزش باد مقدار زیادی گرد و غبار خفیف را درین صحرا با خود آورده حاصل خیزی و کشت مزارع را خراب میکند و متدرجاً باعث ویرانی قصبات میگردد. تنها یگانه نقطه‌ای که بار آوری خود را هنوز حفظ میکنند همانا زمین های سواحل هلمند فراه رود و دریاچه ایست که این رودخانه ها آنرا تشکیل می نمایند.

این دریاچه معروف را جغرافیه نگاران «دارا» یا «زرنگ» نام نهاده اند و نویسندگان بعضی اوقات آنرا بنام دریاچه «لوخ» یاد میکنند لیکن اهالی بومی دائماً آنرا دریاچه «زور» یا دریاچه «خواجه» مینامند. اما الفنستون () چنین عقیده دارد که دریاچه مزبور در نزد اهالی دور و پیش آن اسم مخصوصی ندارد بلکه بصورت خلص و ساده آنرا دریاچه و یا بحیره میگویند.

راجع به وسعت آن معلومات کاملاً صحیح در دست نیست معذالک اگر محیط آنرا 150 میل قرار بدهیم با وصف اینکه در خصوص شکل آن نظریات خیلی ها تغیر میکند اما به حقیقت قرین خواهیم بود.

یک نفر سیاح (1) طول این دریاچه را در موقع آب خیزی متناوب از 80 تا 90 میل و عرضش را از 30 تا 40 میل و در سائر ماه های سال که آب فرو مینشیند طول آنرا 30 و عرضش را 12 میل تخمین میکند.

آب این دریاچه اگر چه شور نیست ولی بسیار تلخ مزه و بزحمت مشروب است.

در وسط تپه مجزی واقع شده که بنام «کوه زور» یا بعضی اوقات قلعه مستحکمی بوده و اکنون شیب تند و بلندی آن پناگاه مساعدی برای ساکنین اطراف خود تشکیل میدهد در منطقه وسیعی که اطراف آنرا نی زارها و خارزارها پوشانیده است به اندازه زیادی پشه آبی و مگس یافت میشود که از ماه اپریل تا اکتوبر بر ادیت زیادی به

ساکنین آن وارد آورده و اهالی را مجبور میسازد تا برای جلوگیری از گزند این حشرات سر تا پای اسپ ها و شترهای خود را با نوارهای پنبه ای بپوشانند.

آب خیزی و طغیان های متناوب این نقاط را از گودال های آب و گل و لای می پوشاند و درین قسمت های باطلاقی چراگاه هایی برای گله های گاو یافت میشود که مالکین آن دسته جداگانه را از حیث نژاد با اهالی سیستان تشکیل میدهند و این دسته عبارت از مردمان قد بلند و نیرومندی اند که پوست بدن شان زیاد تیره بوده و دارای چشمان سیاه و بزرگ و چهره دراز رخ میباشند. اشخاص فوق الذکر به علاوه گله داری به شکار پرندگان و صید ماهی نیز می پردازند. صید ماهی آنها بوسیله چوب بست هائیکه بصورت «جاله» ترتیب میدهند و آنرا در بین نی زار های روی آب دریاچه رها میکنند، صورت میگیرد. در سرزمین های آنطرف این منطقه یعنی تا آن نقطه دره که رود هلمند در آن جریان دارد هر نوع گیاه ها، حبوبات و بته های گز نمو کرده حاصل میدهد همچنین دره فراه رود هم مانند هلمند شاداب و حاصل خیز میباشد و باقی قسمت ایالت مزبور را میتوان صحرائی محسوب نمود اما مانند تمام صحاری صحرای مزبور علوفه برای شترها میدهد و اینجا و آنجا چاه های وجود دارد که بلوچ های شبان از آنها استفاده می نمایند.

بومیان سیستان عبارت اند از مردمان تاجک که در بین آنها دسته جات دیگری هم متوطن گردیده اند. از آنجمله دو قبیله آن که بنام «شیداکی» و «سربندی» یاد میشوند از همه مهمتر اند و اینها مردمانی هستند که از عراقفارس به اینجا آمده اند. بر علاوه یک قبیله بلوچ هم درین نزدیکی ها در قسمت شرقی اقامت اختیار نموده اند.

بلوچ های این منطقه زمانی رئیسی داشتند بنام «خان جهان خان» که مرد دلاور و شجاعی بود و این قبیله بلوچ از گله داری امرار حیات مینمود لیکن امروز به زراعت و حرفه پرداخته و عیناً اصول زندگانی سیستان را اختیار و جزو اهالی گردیده اند.

الفنستون () اعتراف میکند که نامبرده جرئت نمیتواند تعداد اهالی این سرزمین را تخمین نماید همچنان کپتان کریسته () در خصوص آن چیزی نمیگوید.

شهرهای سیستان

- 1- دوشک یا جلال آباد که مرکز حکومت میباشد شهری است پاک و قشنگ دارای دو هزار خانه و یک بازار در اطراف این شهر خرابه ای یک شهر بزرگ به نظر میرسد.
- 2- فراه شهر بزرگی است واقع در بین دره حاصل خیز که دورادور آنرا دیواری احاطه نموده در اطراف این شهر باغ های قشنگی دیده میشود. مسافه این شهر تا دوشک 65 میل است.
- 3- ایلوم دار شهری است که خان جهان خان آنرا آباد و پر جمعیت ساخته این شهر در 4 میلی دوشک واقع است.
- 4- انار دره در 20 میلی فراه در بخش شاعرانه و زیبایی که اطراف آنرا باغهای قشنگ فراگرفته واقع میباشد.

- 5- روییدار
- 6- کای کوبار این شهر در 5 میلی روییدار بصورت خرابه باقی مانده است.
- 7- سین آباد شهر جدیدی است.
- 8- کالی پت شهرست واقع در کنار هلمند.
- 9- پولکی شهر مهم سابق که امروز بصورت خرابه دیده میشود.

/مجله آریانا، شماره ۱۱، ۱۳۹۹/نشر مجدد: بنیاد فرهنگی کهزاد، جولای ۲۰۱۵/